

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Губарь О. В. к. е. н.

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький національний технічний університет

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/01062018/5657

ARTICLE INFO

Received 15 April 2018

Accepted 13 May 2018

Published 01 June 2018

KEYWORDS

labor market,
employment,
labor resources,
wages,
unemployment,
motivation,
migration

ABSTRACT

The article represents the research of the current state of the labor market in Ukraine. In particular, the article deals with such important aspects as the employment level, remuneration level, migration processes. The main obstacles to the successful labor market development are identified. The causes of unemployment in Ukraine are highlighted. The research also focuses on the growing problem of labor migration from Ukraine to the European Union. The study identifies the problem of youth employment, namely, after achieving higher education. The study sees into the analysts' forecasts concerning the tendencies of the increasing demand for certain specialties. The authors explore the main trends and forecasts for the human capital market development in 2018. The article offers some ways of activating labor relations in the economic life of the country, both from the point of view of the state policy and employers.

© 2018 The Author.

Вступ. Ринок праці є невід'ємною частиною розвитку реального сектору економіки. На його особливості та формування значний вплив здійснили історичні, соціально-економічні умови, які склалися в країні на протязі тривалого періоду часу. Ринок праці є одним з головних компонентів ринкової системи, яка базується насамперед на людських відносинах, що формують їх рівень і якість життя.

Теоретико-методичні аспекти ринку праці в Україні досліджували багато фахівців – В. Гриньова [1], Д. Богиня [2], Г. Кулікова [3], М. Долішній [4], С. Злупко [4] та ін.

Метою статті є глибокий аналітичний підхід до вивчення сучасного стану ринку праці України, виділення актуальних проблем і запропонування шляхів їх вирішення.

Результати дослідження. Однією з основних складових національної соціально-економічної політики є проблема забезпечення ефективної зайнятості в країні і боротьба з таким негативним явищем в розвитку економіки як безробіття.

За підрахунками Державного комітету статистики України [5] кількість населення у віці 15-70 років склала 17,9 млн. осіб, з яких 1,7 млн – безробітні. Так, рівень зайнятості населення становив: у віці 15-70 років – 56,1 %, а в працездатному віці – 64,5 %. Розрахунковий показник безробіття серед економічно активного населення у віці 15-70 років склав 9,5 %, а працездатного віку – 9,9 %.

Кількість зареєстрованих безробітних на кінець лютого 2018 р. становила 383,7 тисяч осіб, з них допомогу по безробіттю отримували 82,5 %. Половину з цієї кількості безробітних (52,3 %) складають жінки. Негативна тенденція останніх років, що в великих містах 80-90 % безробітних мають вищу освіту.

Серед причин зростання безробіття в Україні в сучасних умовах слід назвати наступні:

- підвищення мобільності трудових ресурсів через військові дії на Сході країни;
- падіння сукупного попиту на товари та послуги внаслідок низької купівельної спроможності більшої частини українського населення;
- зменшення обсягу вітчизняного реального виробництва в умовах фінансової та економічної кризи; відсутність вільних робочих місць при значній кількості безробітних;
- відсутність заохочувальних стимулів для роботодавців при працевлаштуванні молоді та інвалідів;
- небажання роботодавців приймати на роботу некваліфіковану та недосвідчену молодь;
- низькі офіційні зарплати, що пропонуються на робочих вакансіях;

– високий рівень корупції, особливо на великих підприємствах і в державних установах при працевлаштуванні на «престижні» вакансії.

Зростання безробіття в регіонах країни продиктоване, як правило, кон'юнктурними змінами в регіональних економіках, недостатньою інформаційною базою даних стосовно пропозиції і попиту на працю, обмеженими можливостями міжрегіонального переміщення робочої сили.

Національному ринку праці України притаманні також і ряд наступних проблем, зокрема: загальний кризовий стан національної економіки і як наслідок зменшення кількості робочих місць; зростання оплати праці найманих працівників; значне податкове навантаження на бізнес з боку держави; формальна розробка програм професійного навчання та зайнятості молодих спеціалістів на загальнодержавному і регіональному рівнях; відсутність системи розподілу молодих фахівців на практику або стажування під час навчання і на роботу тощо.

На думку фахівців, ситуація на ринку праці визначається двома головними факторами: збільшення мінімальної заробітної плати і економічне зростання економіки. Перше збільшення оплати праці було проведене з 1 січня 2017 року, мінімальна заробітна плата зросла до 3200 грн. Слід відзначити, що це різке підвищення лише повертає до співвідношення між мінімальною і середньою заробітною платою 2013 року. Новий рівень мінімальної заробітної плати лише в незначній мірі компенсував зростання споживчих цін за останні роки. За даними Держкомстату за цей час ціни зросли на 90 %.

Реальна заробітна плата в 2014 році знизилась на 6,5 %, в 2015 – на 20,2 %, в 2016 – зросла на 9 %, але це лише на третину компенсує негативний ефект минулих років.

Як наслідок низьких доходів, показник купівельної спроможності теж не зростає. В 2016 році оборот роздрібною торгівлі збільшився лише на 4 % (з урахуванням інфляції).

Дані Державного Комітету статистики свідчать, що середня заробітна плата працівника України в лютому 2018 року склала 7828 грн., що на 26,1 % більше у порівнянні з лютим минулого року [5]. Реальна зарплата (з урахуванням інфляції) в лютому 2018 року у порівнянні з лютим 2017 року зросла на 10,5 %. Найвище зростання зарплат спостерігалось у сфері держуправління та оборони, обов'язкового соціального страхування – майже 50 %. Найменший ріст показала сфера наукової та технічної діяльності – трохи більше ніж 12 %.

Це позитивний крок у напрямку активізації ринку праці, але все одно рівень погодинної оплати праці залишається мінімальним на фоні світового рівня погодинної тарифікації. Але провідні економіки світу змінили тактику аналізу робочого часу – на передній план виходить не погодинна оплата відпрацьованого часу, а його ефективність, віддача від вкладеного робочого часу. За даними міжнародних аналітичних агенцій [6], найбільш продуктивними країнами світу є Люксембург (68,47 дол. продуктивність робітника за годину), Норвегія (52,5 дол.), Швейцарія (50,08 дол.). Україна знаходиться в рядах аутсайдерів за цим показником – 1,6 дол., в той час як у Польщі – 6,7 дол., Чехії – 10,7 дол.

Головна причина трудової міграції населення України – відсутність гідних умов для заробітку і самореалізації, низький рівень оплати праці, некомфортний клімат для розвитку підприємництва всередині країни, нестабільна політична ситуація, відсутність реформ, бойові дії на Сході країни – все це призвело до значного відтоку робочої сили за кордон.

За оцінками Держслужби зайнятості [9], зараз за кордоном працює понад 5,5 млн. українців. Ряд країн Європи проводить активну заохочувальну кампанію по залученню трудових мігрантів з України. Наприклад, Польща, яка має серйозні проблеми з внутрішніми трудовими ресурсами. Рівень заробітної плати в Польщі, в 5 разів вищий, ніж в Україні, лояльний клімат для працевлаштування іноземців зробили цю країну найбільш привабливою для працівників з України. Кількість трудових мігрантів з України в Польщі з 2013 року зросла в 6,5 разу. У 2016 році Польща видала українцям 1,3 млн. запрошень на роботу. В результаті масовий відтік українців на роботу в сусідні країни сприяє зростанню економіки і добробуту цих країн, але при цьому погіршується економічна, демографічна і соціальна ситуація в Україні.

Україна вже найближчим часом почне відчувати наслідки масового відтоку працездатного населення. Крім того, останнім часом посилюється виїзд за кордон освічених і талановитих молодих людей, від яких багато в чому залежить майбутній успіх нашої країни. У такій демографічній та міграційній ситуації Україні буде вкрай важко в перспективі вийти на стійке економічне зростання.

За даними Національного банку [7], у 2016 році в Україну від заробітчаних надійшло 5,4 млрд. доларів, що на 4 % більше показника попереднього року. Ця сума дорівнює 19 % від суми доходів держбюджету в 2016 році і становить близько 7 % ВВП нашої країни. Україна входить

у першу тридцятку країн, найбільш залежних від експорту трудових ресурсів. Фактично надходження від трудової міграції вже давно стали важливою складовою економіки.

Адміністративними методами проблему трудової міграції вирішити не вдасться, тому рано чи пізно під тиском економічних обставин уряду доведеться почати структурні реформи в економіці.

Аналіз реальних даних агенцій з працевлаштування і аналітичних даних фахівців [8] дозволив виділити 12 зарплатних трендів на ринку праці в 2018 році:

1) зростання (індексація) офіційної частини зарплатні на 15-16 % в зв'язку зі збільшенням мінімальної заробітної плати з 3200 до 3723 грн. Скорочення виплати зарплатні в «конвертах»;

2) спротив «детінізації» доходів з боку низькооплачуваних співробітників через звуження можливостей отримання ними субсидій на сплату послуг ЖКГ;

3) в наслідок зростання МЗП відбудеться масове «вибілення» реальних заробітних плат у низькооплачуваних представників масових професій;

4) оптимізація зайнятості у низькооплачуваних представників масових професій, адже краще найняти менше робітників, але найкращих і більш вмотивованих високою заробітною платою;

5) зростання реальної заробітної плати на 10-15 % у найбільш затребуваних співробітників (менеджерів з продажів, фахівців на виробництві, логістів);

6) зростання на 3-5 % зарплат у спеціалістів (розробники, дизайнери, програмісти), чії оклади прив'язані до курсу валют;

7) незмінність зарплат у «низинного» персоналу (секретарів, вантажників, кур'єрів, охоронців);

8) вирівнювання реальних заробітних плат за регіонами (розрив між Києвом і іншими обласними центрами скоротиться на з 50 % до 20-40 %);

9) перехід роботодавців до плаваючої оплати праці (в торгівлі, логістиці, виробництві, будівництві, АПК);

10) впровадження мотиваційних пакетів для лінійного персоналу як компенсація «замороженого» зростання заробітних плат;

11) роботодавці будуть активно практикувати перевод співробітників на неповний робочий день, віддалений режим і договір підряду;

12) повертається практика переманювання особливо цінних співробітників заробітною платою на 10-15 % вище ринкової.

Висновки. Отже, в умовах руху світової економіки у напрямку постіндустріального інформаційно-інноваційного суспільства в національній економіці для оптимізації вітчизняного ринку праці та забезпечення ефективної зайнятості необхідно:

– здійснити на державному і регіональному рівнях швидке перегрупування зайнятих по галузях і сферах економіки із значною їх концентрацією у сфері послуг і галузях високотехнологічного виробництва;

– створити умови для підвищення освітнього і кваліфікаційного рівня робочої сили;

– формувати в країні новий тип відносин і системі зайнятості, новий інтелектуально-професійний простір на основі зміни форми праці через подальшу її інтелектуалізацію та розвиток самозайнятості «нового типу»;

– поглибити та посилити гнучкість зайнятості відповідно до змін кон'юнктури попиту на працю;

– забезпечити інформаційну прозорість українського ринку праці.

При здійсненні вище названих заходів для зменшення рівня безробіття в країні потрібно враховувати сучасний стан національного ринку праці і потребу у фахівцях на майбутнє. На сьогоднішній день в Україні в умовах динамічного зростання галузі інформаційних технологій (до 2020 року очікуються темпи її приросту на рівні 17 % на рік) найбільш дефіцитними є фахівці в ІТ-сфері, де за прогнозами Держслужби зайнятості [9] в найближчі п'ять років буде створено більше 30 тис. нових робочих місць. І це лише для фахівців, зайнятих в розробці програмного забезпечення.

Не менш динамічно в нашій країні буде розвиватися і область туризму, де варто приділити особливу увагу таким напрямкам як «екзотичні країни» і «зелений туризм». Також будуть дуже затребувані страховики, бо українці тільки починають відкривати для себе область страхування життя, пенсійне і медичне страхування. Вже зараз більшість великих міст і сіл відчувають брак медиків, особливо широкого профілю (сімейних лікарів, педіатрів, лікарів швидкої допомоги, терапевтів і лаборантів). За інформацією Мінохоронздор'я за структурою

медичної допомоги населенню ці фахівці повинні складати 90 % від загальної кількості лікарів і лише 10 % має приходиться на вузьких спеціалістів. Катастрофічно не вистачає фахівців інженерного профілю (конструкторів, інженерів-проектувальників, начальників виробництва, керівників технічної служби). Згідно статистичних прогнозів 68 % інженерів-професіоналів у найближчі 5 років вийдуть на пенсію, а підготовлених вітчизняних кадрів дуже не вистачає. Затребуваними будуть також будівельники будь-якого профілю внаслідок активного розвитку будівельної галузі. З появою нових інформаційних технологій найбільш перспективним напрямком діяльності стане інтернет-реклама і бренд-менеджмент. У найближчій перспективі виникне потреба і у фахівцях в області консалтингу, який допомагатиме просувати вітчизняний бізнес у діловому світі. Тільки ефективні зміни на національному ринку праці з урахуванням виявлених прогнозів на майбутнє допоможуть вирішити проблему безробіття в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриньова В. М. Управління кадровим потенціалом підприємства: монографія / В. М. Гриньова, Г. І. Писаревська. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2012. – 228 с.
2. Конкурентоспроможність робочої сили в системі соціально-трудова відносин / Д. П. Богиня, Г. Т. Куліков, Л. С. Лісогор: НАН України; Ін-т економ; під ред. Л. Г. Томіліної, І. В. Нестеренка. – К.: 2003. – 214 с.
3. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати / Д. П. Богиня, Г. Т. Куліков, В. М. Шамота та ін.; під ред. Д. П. Богині; НАН України; Інститут економіки. – К.: 2001. – 300 с.
4. Трудовий потенціал, зайнятість і ринок праці (теорія і практика) / М. І. Долішній, С. М. Злупко, Т. С. Злупко та ін. – Львів: ІРД НАНУ, 1997. – 340 с.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. The World's Most Productive Countries Work Less (and Vice Versa) [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://howmuch.net/articles/worlds-most-productive-countries>.
7. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=4A12410819CBA9DC5FAF53F74719CF9D?art_id=15727773&cat_id=36450
8. Новости рынка труда [Електронний ресурс] // Work.ua. Сайт поиска работы №1 в Украине. – 2006-2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.work.ua>.
9. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua>